

SOKFÉLE.

XXVII szám. Béts. August 3-dikán.

1832

Mi a' Nevettséges? a' régi 's új világ e'
tárgy felett való gondolatja.

(Folytatás).

*Epictét a' Nevetést a' jó kedv hirtelen felforrásá-
nak*, — *Longin παρος εν ἡδονῇ*-nak nevezi. Bár tsak
Democritus munkáiból volna meg valami, — fájdalom!
azok elvesztek. Tsak értetlen rágalmazás, 's a' legsze-
rentsétlenebbek' közül való alaptalan gondolat az,
hogy *Democritus* telyes életében *mindég nevetett*, mint
az is, hogy *mindég a' temetőben tartózkodott*, szemeit
kivájta, hogy jobban gondolkozhassek: — nem volt
ő örült (!) és ha sokat nevetett: ennek lakostársai az
Abderíták voltak az okai. — —

Cicero (szokás szerént a' Görög Böltsek után) a'
Nevettségest idomtalannak, illetlennnek, rútnak nevezi.
Hihető, ekkor tsak a' köznép orátorára gondolt. Héj!
ez a' barátságos vendégségek lelke, be sok győzödel-
met szerzett mentő 's vádló Beszédinek *elméssége* ál-
tal, mellyet tsak *erősségekkel* kellett volna kivívni!
Beszédeiben uralkodó lelész (*Witz*) *elmésség*, gúny-
szavak által kitsúfolta a' vádlót, jó kedvre derítette a'
Bírák komoly artzait, 's már így készen volt győző-
delme, 's a' sokszor igazságos vádló megbukása. Ez
az oka a' „*Scurra Consularis*“ e' nevezetnek, ez,
Fulvia tüvel szurdaló kakas — (nem tyúk —) mérgé-
nek.... Egy rövid talpra esett lelészszó (*Witzwort*)
repül és sebesít mint a' mérgezett nyíl, — 's *Caesar*'
ezen lelészszava „*Sylla nescivit literas, dictare non
potuit*“ talán többet ártott néki, mint a' leghoszszaabb,

Toldalék a' M. Kurírhoz.

„*Quae cum ita sint*“ - ekkel telyes beszédjei Ciceronak. — Már *Quintilián* megkülömbözteti a' Nevetést a' kinevetéstől (*Risus et derisus*), 's keserűen panaszkodik, hogy *Quintus* és *Tiro* kik *Cicero* tréfás szavait három könyvben öszveszedték, minden rendszer 's választás nélkül tették ezt. *Tout, comme chez nous!*

Úgy látszik, hogy ezen világosításban a' *rút* (*deformitas*) testi, az *illetlen* (*turpitudó*) pedig lelki értelemben van véve. Mit értett Cicero, *turpitudó non turpiterje*, valami illetlenség tsinos előadása alatt: e' példával magyarázza meg *Ognibuono*: Ezt kérdegykor egy meghitt Barátnéja a' híres *Juliától* „Ugyan hogyan tudod te azt megtenni, hogy minden gyermekeid férjedhez hasonlitsanak?“ „Én úgy teszek felel *Julia*, mint azon hajó, melly semmi Passagiert nem vesz addig fel, míg egészen meg nints rakodva.“

Az Anglusok, Frantziák, Olaszok, 's Spanyolok közt alig van egy kettő, ki ezen ügyben valami nevezetes dolgot tett volna. A' Németek közt majd inkább fogunk találni. *Mendelsohn* az első ezen tárgyban. *Wolfot* kellene ugyan legelől emlitenem: de mint-hogy ő nagy Quartókban 's Deákúl irt; mi pedig már a' tsinos egy estvére való tizenkettedrét munkátskákhöz vagyunk szokva; 's a' diák Nyelv már is (ily hamar) nehezen esik: — az ő munkái nem nekünk valók. *Mendelsohn* alapítja a' „*Nevettséges*“ megfogását a' tökéletesség 's tökéletlenség közt lévő contraston. De hát minden contrast nevettséges? hány contrastjai vagynak a' szép mesterségeknek, mellyek valami magas, valami felemelkedett érzést gerjesztenek lelkünkben? —

Kánt az a' nagy Gondolkozó Fő *Nevettségesnek* nevezi azon indulatot, mely valami feszült várakozás-

nak hirtelen *semmivé* való levéséből származik. De hányszor nevetünk mi ott is hol várakozásunk felfeszülve nintsen? — hányszor nevetünk meg lepetés nélkül? hányszor nevetünk ott, hol a *semmi* várása *valamivé* változik által. Azomban a' valóságos *semmi*, inkább szánakozást mint nevetést gerjeszt. Ha a' Nevetés mindég *Kánt* ezen forrásából származnék: úgy annak, ki világi éltünk folyását vi'ssgálja, 's a' legnagyobb iparkodások, törekedések kimenetelét látja, nem lehetne a' nevetés miatt még tsak lélekzetet is venni. De mivel minden bohóságból támad valami jó; mivel új meg új bolondságok történnek, mellyek erőnkét újra meg újra kifeszítvén egy kis boszszúsággal, 's haraggal illetnek: ez tselekszi azt, hogy *halálra ne nevéssük* magunkat.

Jean Paul a' *végetlenül kitsint* vagy a' testiképpen nézhető *végetlen* bohóságot nevezi *nevettéségesnek*. Ez a' furtsa 's homályos világosítás nem nézven azt, hogy a' *végetlen* sem kitsiny sem nagy nem lehet, hanem az a' mi, t. i. *végetlen*, — tsak úgy mehetne, ha a' *Magas* (sublime) mint Maximum ellenébe volna egyenesen téve a' *Nevettéségesnek* mint minimumnak, mint ezt a' Humorista felveszi.

Schiller, a' Német Nemzet Trágikosa szerént, az egész *Comica Poësis* mint az *Ideálnak a' Reálba való elveszése*, *alól van a' valóságon*. Ez, már szomorú dolog!... De biz' a' valóságban is van comicus dolog. Egy bohó a' szín padon igen is valóságos — 's én azt hiszem, hogy egy ugyan ott mesterséggel elfatsart valóság, igazság, senkit sem nevetetne meg, — 's az az *Ideál* elveszése magát a' Comicumot magával rántaná a' *reale* sírba. Ez a' Német Nemzet nagy Trágikosa szegény, sem *Shakespear* nem volt, sem a' *Comicumok-*

ra nem termett, mint Turandot - ja 's egy pár víg játéki bizonyítják... Non omnia possumus omnes.

A' Schlegel = Schellingi Iskola a' *Nevettségest a' véghetetlen szabadság Ideáljában, a' szükségesség 's szabadság közt való tzióvdás 's győződelem látásában* tartja. A' Poësis, Philosophia, Vallás ez a' *három egy*, 's ők testvéri szeretettel ölelik meg egymást, mint a' *Szépnek* (mely ezen Iskola szerént nem egyéb mint infinitum in finito = végetlen a' véges valóban) gyermekei. Tsak az a' *geniale* a' mi az ő lelkeikben van, a' *Nevettséges* pedig megtsonkulása az Okosság egészségének. Istenem! mitsoda Mysticismust nem tsinálnak a' gyönyörű Aesthetikából!

St. Schütze „*Versuch einer Theorie des Komischen. Leipzig, 1817.*“ a' legújabb 's jobb munkák közül való e' tárgyban. Az ő *alaptétele* „a' *szabadság 's természet közt való tzióvdás*“ egy kevésbé homályos ugyan, de ha mindent nem is, bizony sokat magában foglaló. — A' jelenkor lelke úgy látszik nints a' Comicumokra teremve, s vagy nem tartjuk ezt méltónak nemes időszakunkhoz, vagy maga ez az időszak nevettséges. Én egész tsendben ez utóbbihoz szítok, 's kétlem is ennél fogva a' Nevettségesnek tökéletes Megfogása készíthetését, — mivel minden Theoria Praxis után szokott jóvá lenni. — Ha mindazáltal nem lenne igazam: — a' legnagyobb örömmel én kiáltanám legelőszőr a' szerentsés világozótnak „*Tu Phyllida solus habeto!*“

(Folytatása következik).

A' Nemes szívű Felebarát.

Ama nevezetes Frantzia Filozofus Helvetius egy derék fekvő jószágot vett meg egykor Forétól. Ezen jószágban lakott egy Vasseconcelle nevű nemes ember

is, a' kinek éppen itt volt valami tsekély birtoka, mellyért bizonyos adót tartozott fizetni. Nem sok lett volna ugyan az adó, hanem különböző akadályok miatt már több évek óta megszorodván egészen ki nem fizethette. Midőn Helvetius a' jószágot megvette; által ment reá az a' Summa is, mellyel Vasseconcelle adós volt. A' Tisztviselők hizelkedés által akarván magokat bészínleni az Új Uraságnál, leg első volt előttök az említett adosság pontos bejelentése. De Vasseconcelle sem mulasztá el a' Helvetius megkeresését, 's érzékenyen elibe terjesztette, hogy gazdálkodásának nem kedvező környülállásai miatt, semmiképpen rá nem mehetett, hogy Főre Urnak eleget tegyen. Nyilván kijelentette, hogy most sem fizethet, sőt ha erre kényszeritenék; kénytelen lenne Hazájából kibujdosni. De erősen kötelezte magát mind régiebb mind újjabbi tartozásának minden hijjánosság nélkül lejendő kifizetésére, kérvén különösen Helvetiust, ne engedje meg Tisztjeinek hogy ő vele minden kéméllés nélkül bánjanak. Látom, — felele Helvetius, hogy az Úr betsületes ember, de nem nagy Gazda, fizessen csak annyit, a' mennyit minden maga megeröltetése nélkül tud, és akkor a' mikor akar; itt van egy kis tzedula, a' melly bizonyosan megtartóztatja a' Tiszteket az Úr háborgatásától. Ez a' tzedula az ő minden adosságairól szóló Nyugtató Levél volt. Vasseconcelle ezen nem reményelt nagy lelküségen eltsudálkozván, leborult Helvetius lábaihoz, és a' háládatosságnak belső érzésétől ösztönöztetvén így kiálta fel; Óh nagyságos Uram! így menti meg az én feleségemnek és öt szeretetre méltó gyermekeimnek életüket. Helvetius felemelé őtet, és által ölelvén, az ő sanyarú állapotján való szives rész vétellel beszélt hozzá 's egyszersmind azt ígérte, hogy évenként 1000 forintot érő pénzt ad

néki, mellyből gyermekeit tisztességesen nevelhesse. — Minden ilyen nemes tselekedet nem hiteti e' el velünk, hogy nints felségesebb annál az örömnél, melly a' jó téteményből és háládatosságból szokott származni.

Agésilauſ, az esmeretes Spártai Hős, kevéssel halála előtt, melly Egyiptomból való vissza jövele után történt, megparantsolta a' körülötte lévőknek, hogy néki semmiféle Státuát vagy emléket ne állítsanak. Ha u. m. valami jó és ditséretre méltót tselekedtem, elegendő emlék lesz az: ellenkező esetben pedig mit használnak nékem minden emlékeztető oszlopok?

A' Tarkának, a' Színek Királyának
ditsérete.

Kék, piros, zöld 's más több színek
Ditsérőji mit miveltek!
Milly nagy bűn nem tudjátok - e',
A' Pártütés undok vétke? —

Felhevitni fegyvertelen
Jobbágyot Királya ellen! —
(Szegény színek vigyázatok,
Dózsa — sorsra ne jussatok)! —

Szép igaz a' fejér lilium
'S nints egy könnyen annyi idom
Semmi fűben semmi fában
Mint a' lilium havában

Szép a' kéklő nefelejts is:
Mert annak az ártatlan kis
Virágkának annyi éke
Bájlóbb mint Flóra vidéke;

De mi haszna: ha mind ezek
Tsak kéjelő hiu szerek
Mi haszna: ha bájol enyész,
'S holdogságot ránk nem tenyész.

Többet ér hát forró tsókja
 Egy piros ajknak, azt mondja
 Védője a' piros színnek
 Mert balzsama az a' szivnek;

Többet! — mondását igaz'lom,
 Légyen ér'tte a' jutalom:
 „Boldogitsa egy piros szüz
 Ki minden szív-borút elüz.“

'S minthogy egész kéjjel teli
 Kedvét tsak pirosba leli:
 „Légyen piros Annak ajka
 Légyen piros szeme, nyaka, —

Pirosodjék ugy mindene
 Mint a' piros skárlát' szine
 'S kéjjelgve ez' égi széppel
 Áldja a' pirost örömmel.“ —

Áldja! — de én sem színével
 Nem tartok sem izlésével
 Az én színem vegyült, 's nem más;
 (Mert édes a' változtatás)! —

A' mit tsak pompást teremtett
 A' nagy alkotó Természet
 Mindennek tarka a' bája;
 Az a' Természet pompája

Sőt magok a' nagy Istenek
 Nekünk édeni Lakhelyek'
 Remek diszét ha mutatják
 Tükrét tsillagok tarkítják.

Bájló a' tarka szivárvány,
 Kies a' tarka rétvirány;
 Földünkre is tarka bájszint
 Fejlő tavaszsa azért hint. — —

* * *

Tsak a' színek vegyitéke
 Szépemnek is annyi éke;
 (Oka annyi örömminek,
 Oka annyi gyötrelmimnek)! —

Kéjt sugárzó pillantata
 Olly' mélyen tsak azért hata
 Szívembe, mert szög szemei
 Egy hó - artza' tünderei.

Tsak azért idvezit tsokja,
 Mert bíbor - ajkát szert' folyja;
 Artzának liliom - hava
 Két rózsától bájoltatva;

Még hattyu - fejer melje' kis
 Pihegő hó - halmai is
 Igézőbbek: ha szép haja
 Szög fürtökkel körülfolyja.

De hát ha még ált' karoltan
 'S édes érzelemben holtan
 A' szerelem' rózsa - pirja
 Hó - artzáját elborítja:

Akkor majd majd elolvadott
 'S boldogságtól szert' áradott
 Keblem mennyülve imádja
 Bájad' oh színek Királya! —

Bánovich Antal.

Gondolván, hogy több színt már senki sem fog
 ditsérete tárgyául felvenni: bérekesztjük.

Minden színnek megvan látom
 Tulajdon betse, Barátom!
 Egyik abban, másik ebben
 Tűnik elő jelesebben:
 De gyanús a' tarka barka
 Én előtttem; mert a' tarka
 Szineskedőnek a' szája
 Megtsal, hamis zúzza, mája.

a' Kiadó.

R e j t e t t s z ó .

Két tagommal holdogitlak
 Ha megtöltve birsz velem;
 Elsőm nélkül motskositlak,
 Kovátsmühely a' helyem.
 Bélem nélkül ha megszerzel,
 Ditsőitést tsak úgy érzel.

Keönczeöl Ferentz.

Megfejtés: a' XXVI - dik Szám. Agár.